

УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ. ПРОФІЛЬНЕ НАВЧАННЯ

УДК 37.091.12:347.77/78-047.22

DOI: 10.37026/2520-6427-2019-100-4-25-33

Вадим ЛУНЯЧЕК,

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри креативної педагогіки
та інтелектуальної власності
Української інженерно-педагогічної академії, м. Харків

Нагалія РУБАН,

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри креативної педагогіки
та інтелектуальної власності
Української інженерно-педагогічної академії, м. Харків

КОМПЕТЕНТНІСНА МОДЕЛЬ ПРАЦІВНИКА ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

У статті представлено результати науково-дослідної роботи кафедри креативної педагогіки та інтелектуальної власності Української інженерно-педагогічної академії (м. Харків) щодо створення компетентнісної моделі вчителя закладу загальної середньої освіти у сфері інтелектуальної власності. Продемонстровано організаційно-управлінський блок структури компетентності керівника закладу загальної середньої освіти у сфері інтелектуальної власності. Детально висвітлено кожен компонент компетентності працівників освіти у сфері інтелектуальної власності згідно з усталеною структурою компетентності (знання, вміння, навички, професійно важливі якості). Особливу увагу зазначено на необхідності формування компетентності працівників освіти у сфері інтелектуальної власності як елемента створення внутрішньошкільних систем забезпечення якості освіти. Ґрунтовно проаналізовано наявні наукові джерела в галузі компетентнісного моделювання, що дають змогу зробити певні висновки щодо динаміки цього процесу в Україні та за її межами й надати відповідні пропозиції. Запропоновано приділяти більше уваги комунікативним процесам між фахівцями у сфері інтелектуальної власності та виробниками і споживачами освітніх послуг.

Ключові слова: інтелектуальна власність, заклад загальної середньої освіти, компетентність, компетентнісна модель, метод моделювання, професійна підготовка, підвищення кваліфікації.

В статті представлені результати науково-дослідницької роботи кафедри креативної педагогіки та інтелектуальної власності Української інженерно-педагогічної академії (г. Харьков) по созданию компетентностной модели

учителя заведения общего среднего образования в сфере интеллектуальной собственности. Продемонстрировано организационно-управленческий блок структуры компетентности руководителя учреждения общего среднего образования в сфере интеллектуальной собственности. Подробно освещён каждый компонент компетентности работников образования в сфере интеллектуальной собственности в соответствии с устоявшейся структурой компетентности (знания, умения, навыки, профессионально важные качества). Особое внимание акцентировано на необходимости формирования компетентности работников образования в сфере интеллектуальной собственности как элемента создания внутришкольных систем обеспечения качества образования. Основательно проанализированы существующие научные источники в отрасли компетентностного моделирования, что позволяет сделать определенные выводы о динамике этого процесса в Украине и за ее пределами, и даёт возможность представить соответствующие предложения. Предложено уделять больше внимания коммуникативным процессам между специалистами в области интеллектуальной собственности, производителями и потребителями образовательных услуг.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, заведение общего среднего образования, компетентность, компетентностный модель, метод моделирования, профессиональная подготовка, повышение квалификации.

The paper presents the results of the research carried out at the Department of Creative Pedagogics and Intellectual Property of the Ukrainian Engineering and Pedagogics Academy aimed at the creation of a competency

model of a teacher of a general secondary educational institution in the field of intellectual property. An organizational and managerial unit was also provided for the competency structure of the head of the institution of general secondary education in the field of intellectual property. The materials presented make it possible to substantially adjust the curriculum of professional training of future teachers and advanced training plans for employees of institutions of general secondary education, which is especially important in the process of diversification of these processes in the educational system of Ukraine. The paper covers in detail each component of the competence of educators in the field of intellectual property with an established structure of competence (knowledge, skills, and professionally important qualities). Attention is focused on the need to build the competence of educators in the field of intellectual property as an element of creating internal school systems to ensure the quality of education in that part, which refers to the observance of academic integrity by participants in the educational process. An essential part of the paper is presented by detailed analysis of existing scientific sources in the field of competency-based modeling, which allows us to draw certain conclusions about the dynamics of this process in Ukraine and abroad, and makes it possible to submit relevant proposals. First of all, this concerns the improvement of the content of the standards of primary, basic secondary and specialized secondary education, some of which are still under development. It is also proposed to pay more attention to the communication processes between specialists in the field of intellectual property and producers and consumers of educational services. The materials presented are also useful for secondary education leaders in the context of formation of a quality assurance system for education.

Key words: *intellectual property, institution of general secondary education, competence, competency model, modeling method, vocational training, advanced training.*

Постановка проблеми. В умовах формування суспільства, побудованого на знаннях, роль освіти постійно зростає, що відповідно зумовлює ланцюгову реакцію її реформування. Водночас однією із найважливіших складових реформи є розробка і запровадження інновацій у сфері освіти як умови надання якісних освітніх послуг та подальшого прогресивного розвитку всієї системи. Інновації в освіті – це результат потужної інтелектуальної діяльності не лише окремих освітян, а й колективів закладів освіти. Однак, як засвідчують реалії сьогодення, потужне генерування інновацій не має свого логічного завершення у зв'язку з охороною й захистом прав авторів на свої доробки з наступною їх комерціалізацією й трансфером відповідних педагогічних технологій.

Із погляду науковців, така ситуація склалася через відсутність у суб'єктів, що опікуються питаннями професійної підготовки майбутнього вчителя та керівника освіти, а згодом і підвищенням їх кваліфікації, розуміння щодо необхідності формування в цієї категорії працівників освіти компетентності у сфері захисту прав інтелектуальної власності. Важливою складовою означеної проблеми є потреба в теоретико-методологічному обґрунтуванні сутності відповідної компетентності з погляду змістового наповнення її структурних компонентів, їх ролі та місця в інтегральній компетентності працівника загальної середньої освіти.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Під час аналізу нормативно-правових і наукових джерел згідно з тематикою, яка нами розглядається, ми зважали на те, що інтегральна компетентність відповідно до Національної рамки кваліфікацій України, – це «узагальнений опис кваліфікаційного рівня, який виражає основні компетентнісні характеристики щодо навчання та/або професійної діяльності». Зважаючи на це, компетентність – це «здатність особи до виконання певного виду діяльності, що виявляється через знання, розуміння, вміння, цінності та інші особисті якості» [22]. Закон України «Про освіту» трактує компетентність як динамічну комбінацію знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначають здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність [5]. Ці визначення були взяті за основу при розробці підходів щодо змістового наповнення компетентності працівника закладу загальної середньої освіти у сфері інтелектуальної власності.

Загальні питання реалізації компетентнісного підходу в освіті сьогодні ґрунтовно представлені як у вітчизняній, так і зарубіжній літературі (А. Вербицький, І. Зимня, Н. Кузьміна, О. Локшина, О. Овчарук, О. Пометун, М. Пустовий, Дж. Равен, Н. Хомський, А. Хуторський, Дж. Уайт, М. Шнітгер та ін.).

Крім того, активно відбувається процес розробки підходів до формування окремих спеціальних компетентностей фахівців за певними напрямками, що висвітлено в напрацюваннях І. Барінова, К. Борисенко (спеціальні компетентності майбутнього вчителя географії), М. Головань (компетентності випускника економічного ЗВО), А. Куруч (політична компетентність курсантів Національної академії Національної гвардії України), О. Міршука (педагогічна компетентність магістрів непедагогічних спеціальностей), І. Чеботарьової (комунікативна компетентність керівників освіти) та інших авторів, що доводить зростання попиту на науково-методичне та технологічне забезпечення процесу формування окремих спеціальних компетентностей, які входять до складу інтегральної компетентності фахівців, зокрема й у системі освіти [1; 3; 6; 10; 14; 24].

Водночас неабиякою потребою часу є вдосконалення методологічного підґрунтя запровадження компетентнісного підходу у вищу професійну освіту та процес підвищення кваліфікації. Це стає можливим завдяки побудові та обґрунтуванню компетентнісних моделей фахівця. Означений процес сьогодні відбувається досить повільно, що суттєво впливає на якість освітньо-професійних програм за різними напрямками підготовки. Зауважимо, що представлені аспекти досить обмежено розглянуті в сучасній вітчизняній та зарубіжній науковій літературі.

У педагогіці в загальному розумінні модель розглядають як уявну або матеріально реалізовану систему, яка відображає або відтворює об'єкт дослідження (природний чи соціальний) і здатна змінювати його таким чином, що її вивчення дає нову інформацію стосовно цього об'єкта. Трансформуючи це визначення, В. Лозовецька стверджує, що модель спеціаліста відображає об'єктивні закономірності розвитку галузі професійної діяльності, місця і ролі спеціаліста в ній, перелік посад і професійних функцій, до виконання яких він готується у процесі навчання та професійної підготовки,

основні вимоги до змісту знань і вмінь, необхідних для успішного виконання професійних обов'язків, а також для подальшого розвитку професійно важливих й особистісних якостей [7].

В. Міхеєв наголошує, що широке розповсюдження методу моделювання в педагогічних дослідженнях пояснюється різноманітністю його гносеологічних функцій, що обумовлює вивчення педагогічних явищ і процесів на спеціальному об'єкті – моделі, яка є проміжною ланкою між суб'єктом (педагогом-дослідником) і предметом дослідження. Автор зауважує, що розвиток теорії педагогіки вищої школи неможливо уявити без вирішення низки компромісів, адже будь-яка теорія завжди розглядає не реальні об'єкти, а їх ідеалізовані моделі [16, с. 5–7].

Розглянемо використання методу моделювання у процесі реалізації компетентнісного підходу. Однією з найбільш фундаментальних робіт у цьому напрямі є опублікована ще у 2003 р. праця В. Болотова, в якій компетентнісна модель розглядається як концептуальна зміна освітньої парадигми. Автор зазначає, що компетентнісний підхід висуває на перше місце не інформованість учня, а його вміння вирішувати проблеми, що виникають:

- 1) у пізнанні й поясненні явищ дійсності;
- 2) при освоєнні сучасної техніки й технологій;
- 3) у взаємовідносинах людей, етичних нормах та в процесі оцінки власних вчинків;
- 4) у практичному житті під час виконання соціальних ролей громадянина, члена родини, покупця, клієнта, глядача, городянина, виборця;
- 5) у правових нормах адміністративних структур, споживчих та естетичних оцінках;
- 6) при виборі професії й оцінці своєї готовності до навчання у професійному закладі освіти, коли необхідно вміти орієнтуватися на ринку праці;
- 7) під час вирішення особистих проблем: життєвого самовизначення, вибору стилю й способу життя, конфліктів [2].

С. Саннікова переконана, що аналіз концептуально-компетентнісного змісту системи професійної підготовки спеціаліста дає змогу стверджувати про компетентнісну модель як результативно цільову основу проектування освітнього процесу підготовки спеціаліста з урахуванням сучасних вимог ринку праці та запитів суспільства. Представлена нею модель спеціаліста складається з трьох основних компонентів: професійної компетентності; предметної компетентності; соціальної компетентності.

Дослідниця слушно зауважує, що компетентність учителя – поняття багатогранне і водночас таке, що підлягає вимірюванню в системі освіти, а також наголошує на необхідності прийняття низки управлінських рішень, в основу яких має бути покладена валідна інформація щодо якості результатів освіти. Для її отримання необхідно здійснити аналіз підходів щодо трактування якості вищої професійної освіти в контексті компетентнісної моделі спеціаліста в системі професійної підготовки, сформулювати репрезентативну сукупність показників якості, розробити науково обґрунтовані оцінювальні методики та інструментарій на основі теорії педагогічних вимірювань [23].

О. Дубасенюк стверджує, що ключовими поняттям відновлення та модернізації освітнього процесу є «професійна компетентність» учителя. Дана дефініція значно ширша, ніж знання, вміння й навички, не є їхнім обсягом, адже включає в себе всі сторони діяльності: знання, операційно-технологічну,

ціннісно-мотиваційну тощо. Більшість дослідників під терміном «компетентність» розуміють складну інтегровану якість особистості, що обумовлює можливість здійснення певної діяльності, причому йдеться не про окремі знання чи вміння та навіть не про сукупність окремих процедур діяльності, а насамперед про властивість, що дає змогу людині здійснювати діяльність загалом [4].

О. Мартинюк зі співавторами зауважують, що сучасні умови вимагають від випускників ЗВО відповідності новим вимогам, серед яких усе більшого пріоритету набувають вимоги щодо системно організованих, інтелектуальних, комунікативних, рефлексуючих та самоорганізуючих джерел. У своїй роботі вони пропонують модель спеціаліста в галузі освіти в контексті компетентнісного підходу (на прикладі випускника фізико-математичного факультету) [13]. О. Михальов зі свого боку у своїх дослідженнях пішов ще далі, зокрема розробив математичну модель, яка дає змогу оцінювати не лише компетентності спеціалістів, які вже сформувалися (випускників вищої школи), а й простежувати процеси їх формування в студентські та шкільні роки [15].

Одним із ключових вітчизняних досліджень є робота Є. Павлютенкова, де представлено три групи моделей, що стосуються працівників закладів загальної середньої освіти, а саме: 1) моделі формування готовності майбутніх учителів до професійної діяльності; 2) моделі розвитку професійної компетентності вчителя школи; 3) моделі професійної компетентності директора школи. Загалом автором представлено більше сорока різних моделей. При цьому їх детальний аналіз дає змогу констатувати, що в жодній із них не акцентується увага на захисті вчителями та керівниками шкіл своїх прав на створенні у процесі педагогічної та управлінської діяльності інтелектуального продукту, що є результатом їх персонального чи колективного інноваційного розвитку [18].

А. Куруч вказує, що однією з головних цілей побудови компетентнісних моделей фахівця є уникнення дублювання навчального матеріалу та інших дій, спрямованих на поліпшення якості професійної підготовки в умовах ЗВО. Науковець наголошує, що компетентнісні моделі є основою для підбору необхідних форм і методів навчання, педагогічних технологій. Крім того, проведення відповідного аналізу згідно з поставленими в кожному конкретному випадку навчальними цілями дає змогу помітити наявні прогалини в забезпеченні освітнього процесу ЗВО [6].

Варто також зауважити, що формування компетентності у сфері захисту прав інтелектуальної власності у працівників закладів загальної середньої освіти представлено в науковій літературі досить обмежено. Заявлена тематика переважно розглядається в роботах кафедри креативної педагогіки та інтелектуальної власності Української інженерно-педагогічної академії [8–12]. Нижче представимо спробу створення компетентнісної моделі працівника закладу загальної середньої освіти у сфері інтелектуальної власності як складової його інтегральної компетентності.

Метою статті є теоретико-методологічне обґрунтування компетентності працівника закладу загальної середньої освіти у сфері інтелектуальної власності та змістового наповнення її структурних складових; окреслення шляхів її формування як складової інтегральної компетентності працівника освіти; обґрунтування ролі даної компетентності в подальшому інноваційному розвитку освіти.

Виклад основного матеріалу. Ми розглядаємо компетентнісну модель працівника освіти як суму компетентностей, що становлять його інтегральну компетентність як фахівця за певним напрямом освітньої діяльності. Компетентнісна модель залежно від напрямку освітньої діяльності має свою специфіку.

У Державному стандарті початкової освіти, затвердженому Постановою КМ України від 21 лютого 2018 № 1341, визначено такі ключові компетентності:

- 1) вільне володіння державною мовою;
- 2) здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами;
- 3) математична компетентність;
- 4) компетентності в галузі природничих наук, техніки і технологій;
- 5) інноваційність;
- 6) екологічна компетентність;
- 7) інформаційно-комунікаційна компетентність;
- 8) навчання впродовж життя;
- 9) громадянські та соціальні компетентності;
- 10) культурна компетентність;
- 11) підприємливість та фінансова грамотність.

У проєкті Державного стандарту базової середньої освіти до ключових компетентностей віднесено інноваційність, що передбачає здатність особи долати труднощі та реагувати на зміни, відкритість до нових ідей, ініціювання змін у близькому середовищі (клас, заклад освіти, громада тощо), спроможність визначати й ставити перед собою цілі, мотивувати себе та розвивати в собі стійкість і впевненість, щоб займатися навчанням упродовж усього життя та досягати успіхів у ньому [20].

Формування інноваційної компетентності передбачає наявність певної продуктивної складової, пов'язаної з генеруванням відповідного інтелектуального продукту. Для її формування в здобувачів освіти відповідна компетентність має бути сформована в процесі їх професійної підготовки й підвищення кваліфікації.

В означеному контексті варто наголосити, що Наказ МОН України від 15.01.2018 № 36 «Про затвердження Типової освітньої програми організації і проведення підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладами післядипломної педагогічної освіти» передбачає й таку складову, як «Захист авторських розробок (проєктів, технологічних портфоліо, навчально-методичних розробок та ін.). Видача відповідних документів» [17]. Водночас зауважимо, що на відміну від інших пунктів цього документа в колонці «очікувані результати навчання» відсутня інформація щодо результатів, яких необхідно досягти. Ми інтерпретуємо це як недостатнє розуміння авторами документа, що саме повинно бути представлено вчителем у вигляді відповідного результату.

Необхідність формування компетентності вчителя у сфері захисту прав інтелектуальної власності актуалізувалася, зважаючи на положення Закону України «Про освіту», зокрема статтю 42, де чітко регламентовано обов'язки педагогічних працівників щодо дотримання академічної доброчесності, які передбачають:

- посилання на джерела інформації в разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про методику і результати досліджень, джерела використаної

інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність;

- контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти;
- об'єктивне оцінювання результатів навчання тощо [5].

Серед порушень академічної доброчесності насамперед виокремлюється академічний плагіат і самоплагіат, що є надзвичайно актуальним для працівників загальної середньої освіти, які в силу низької чинників, зокрема й низької правової культури, систематично порушують положення законодавства України у сфері захисту прав інтелектуальної власності.

Слід також звернути увагу на те, що активізація процесів, які впливають на поліпшення якості надання освітніх послуг у закладах освіти шляхом створення систем внутрішнього забезпечення якості освіти, спонукала працівників і керівників цих закладів до вдосконалення своєї компетентності у сфері інтелектуальної власності. Адже встановлене Законом України «Про освіту» дотримання академічної доброчесності є необхідною умовою створення таких систем і передбачається відповідними положеннями, що згідно з законодавством затверджуються в кожному закладі освіти.

Певним каталізатором стала Постанова КМ України від 21 серпня 2019 № 800 «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників», яка, зокрема, наголошує не тільки на диверсифікації джерел підвищення кваліфікації, а й на тому, що «педагогічні та науково-педагогічні працівники з урахуванням результатів самооцінки компетентностей і професійних потреб, змісту власної викладацької діяльності та/або посадових обов'язків самостійно обирають конкретні форми, види, напрями та суб'єктів надання освітніх послуг із підвищення кваліфікації» [19].

Саме це спонукало авторів до розробки низки 30-годинних блоків для підвищення кваліфікації педагогічних працівників у сфері захисту прав інтелектуальної власності, зокрема:

- дотримання академічної доброчесності в закладах загальної середньої освіти.
- захист і оформлення прав на інноваційні розробки в закладах ЗСО.

Основні напрями цієї діяльності відображено нами в роботі [12].

Зважаючи на викладене вище, наголосимо, що компетентнісну модель учителя у сфері захисту прав інтелектуальної власності слід розглядати як складову інтегральної компетентнісної моделі працівника освіти, її сегмент, що формується на межі його правової, інноваційної, економічної та інших спеціальних компетентностей і дає змогу забезпечити охорону та захист його інтелектуальних напрацювань, управління ними й організацію відповідної роботи з контингентом учнів. У межах реалізації представленої моделі передбачено специфічні результати навчання (або підвищення кваліфікації), які можна отримати за умови впровадження в навчальні плани підготовки майбутніх учителів і керівників освіти за бакалаврськими й магістерськими програмами, а також у плани підвищення кваліфікації спеціально орієнтованих навчальних предметів, що дозволяють сформувати знання, вміння, навички й інші особисті якості, перелік яких представлено нами в *таблиці 1*.

**Компетентнісна модель учителя закладу загальної середньої освіти
у сфері інтелектуальної власності**

Назва компетентності	Знання	Уміння	Навички	Професійно важливі якості
Інноваційно-педагогічний блок				
здатність учителя брати участь у створенні інноваційних освітніх технологій і розробок	знати і розуміти сучасні інноваційні науково-педагогічні уявлення, теорії, закономірності, принципи тощо	творчо підходити до вирішення оперативних і стратегічних психолого-педагогічних завдань; бути спроможним до прогнозування	ефективно застосовувати освітні інновації в умовах ЗЗСО	інноваційний стиль педагогічного мислення, готовність до створення нових цінностей, прийняття нестандартних, творчих рішень
здатність залучати учнів до активізації творчої діяльності	знати методики розвитку різноманітних форм мислення, творчих здібностей, можливостей особистості; розуміти методи стимулювання творчої діяльності	орієнтувати навчальну діяльність на динамічні зміни навколишнього світу; створювати умови для формування творчої особистості	залучати учнів до створення нових, духовних або матеріальних цінностей	Креативність та нелінійність (гнучкість, оригінальність тощо) мислення
здатність ідентифікувати об'єкти інтелектуальної власності у своїх розробках із метою подальшого оформлення на них охоронних документів	знати види об'єктів інтелектуальної власності та їх ознаки; правила подачі заявок на отримання охоронних документів на об'єкти інтелектуальної власності тощо	спроможність ідентифікувати об'єкти інтелектуальної власності у власних розробках; працювати в патентних базах даних із метою виявлення і ознайомлення з передовими технологіями і розробками, а також із метою подачі заявок на отримання охоронних документів на об'єкти інтелектуальної власності	оформляти заявки на отримання охоронних документів на об'єкти інтелектуальної власності	самореалізація як складова творчої, інноваційно-орієнтованої особистості
спроможність допомогти учням визначити отриманий ними результат творчої діяльності як об'єкт інтелектуальної власності	знати і розуміти види об'єктів інтелектуальної власності, їхні ознаки	визначати об'єкти інтелектуальної власності в розробках учнів	акцентувати увагу учнів на створених ними об'єктах інтелектуальної власності	самовідданість, бачення перспектив розвитку, віра в перспективне майбутнє учнів, допомога у їх подальшій соціалізації в суспільстві
здатність забезпечувати високий рівень академічної доброчесності	знати вимоги статті 42 Закону України «Про освіту» (дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти та іншими учасниками освітнього процесу)	дотримуватися академічної доброчесності у своїй діяльності; формувати в учнів розуміння щодо необхідності дотримання академічної доброчесності	Дотримуватися етичних норм поведінки у професійній діяльності; сумлінно ставитися до проведення всіх без винятку форм навчальних занять; у ході виконання професійних завдань та в процесі роботи в мережі Інтернет не порушувати авторські права	доброчесність, гуманність, правдивість, справедливість, порядність, чесність, гідність, працьовитість

Нормативно-правовий блок				
здатність використовувати основні нормативно-правові акти щодо інтелектуальної власності	знати і розуміти основні нормативно-правові акти щодо інтелектуальної власності; права та обов'язки суб'єктів і об'єктів авторського та патентного права	не використовувати без дозволу правовласників під час створення об'єктів авторського і патентного права чужі результати інтелектуальної та творчої діяльності; використовувати об'єкти права інтелектуальної власності без завдання шкоди іншим особам	не порушувати права та обов'язки суб'єктів і об'єктів авторського та патентного права; добросовісно користуватися виключними правами, що постають із охоронних документів	правосвідомість
здатність оцінювати ступінь здійснення правової охорони та захисту власних розробок і розробок учнів як об'єктів інтелектуальної власності	знати способи охорони та захисту прав інтелектуальної власності на різні об'єкти ІВ	охороняти та захищати права інтелектуальної власності на власні розробки та розробки учнів	здійснювати пошук засобів вирішення проблем правової охорони та захисту власних розробок і розробок учнів	фаховість у сфері інтелектуальної власності
здатність використовувати правові норми при створенні й використанні інформаційних ресурсів: Інтернету, баз даних, програмного забезпечення тощо	знати ОІВ, що можуть використовуватися в мережі Інтернет; особливості правового регулювання відносин, пов'язаних із використанням і розміщенням ОІВ у мережі Інтернет	створювати та використовувати інформаційні ресурси з дотриманням вимог нормативно-правових документів	працювати в правовому полі, не порушуючи при цьому права третіх осіб	відповідальність; електронний імідж
здатність звертатися до суду в разі виявлення порушення прав власності на об'єкти інтелектуальної власності	знати норми національного законодавства в галузі ІВ та механізми їх застосування; цивільно-правові та адміністративні засоби захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності в Україні; пам'ятати про кримінальну відповідальність за порушення прав у галузі ІВ	розуміти місце інтелектуальної власності в нормах загального законодавства України; уміти захищати свою ІВ шляхом звернення в адміністративні та судові органи влади	аргументовано висловлювати та відстоювати свою правову позицію щодо об'єктів інтелектуальної власності	відстоювання своїх прав
Економічний блок				
здатність учителів відноситися до ІВ як до ринкового товару	знати і розуміти відмінності матеріальних економічних продуктів від інтелектуальних економічних продуктів; принципи комерціалізації ОІВ; види ліцензійних угод тощо	комерціалізувати ОІВ як економічний суб'єкт (автор, правовласник чи покупець)	у кожній інтелектуальній розробці бачити ринковий товар	економічне мислення
здатність попередньої оцінки комерційної привабливості ОІВ	знати методи оцінки вартості прав на ОІВ	здійснювати обчислення оцінки вартості прав на об'єкти інтелектуальної власності	попередньо оцінювати комерційну привабливість ОІВ	здатність до аналізу та прогнозування

Продовження таблиці 1

здатність здійснювати або брати участь у трансфері технологій щодо ОІВ	знати форми, інструменти та етапи трансферу технологій на некомерційній і комерційній основах; суб'єкти комерціалізації; організаційно-економічний механізм комерціалізації наукових і методичних розробок	успішно й прибутково передавати розробки, а також перетворювати їх в інноваційну освітню технологію	бачити в інтелектуальних розробках можливий прибуток, передавати права на ОІВ відповідно до правового поля	конкурентно-спроможність, підприємливість
--	--	---	--	---

Компетентність керівника закладу загальної середньої освіти у сфері інтелектуальної власності має свою специфіку у зв'язку з виконанням ним певних управлінських функцій. У компетентнісну модель керівника освіти вони повинні бути додані окремим блоком (див. табл. 2).

Таблиця 2

Організаційно-управлінський блок у структурі компетентності керівника закладу загальної середньої освіти у сфері інтелектуальної власності

Назва компетентності	Знання	Уміння	Навички	Професійно важливі якості
здатність до створення творчої атмосфери в навчальному закладі; залучення до активної інноваційно-освітньої діяльності якомога більшої кількості співробітників	знати сучасні технології створення інноваційних продуктів	уміти організувати діяльність підлеглих для створення інноваційного продукту із метою поліпшення освітнього процесу в підпорядкованому закладі	розглядати всі елементи освітнього процесу з позицій їх інноваційного розвитку з метою підвищення якості надання освітніх послуг	здатність бути унікальним; спрямовувати діяльність колективу на інноваційний розвиток; бажання відрізнятись на ринку освітніх послуг
здатність до створення системи обліку документів, які передбачають охорону розробок, підготовлених у ЗЗСО	знати перелік основних охоронних документів у сфері ІВ	уміти систематизувати охоронні документи	бути готовим своєчасно та акуратно проводити облік охоронних документів, отриманих у ЗЗСО	цінувати інноваційні розробки учасників освітнього процесу
здатність до стійкої комунікації між членами педагогічного колективу та профільними кафедрами ЗВО з метою проведення консультацій з окремих питань у сфері ІВ	володіти інформацією про мережу закладів ВО, що спроможні надавати консультації, проводити семінари, тренінги у сфері захисту прав ІВ для ЗЗСО	бути спроможним забезпечити стійку комунікацію із закладами ВО, які можуть надавати додаткові послуги ЗЗСО у сфері ІВ	домовлятися з викладачами кафедр ЗВО щодо проведення консультацій, семінарів, тренінгів із питань захисту ІВ	здатність встановлювати і підтримувати необхідні контакти із профільними кафедрами ЗВО щодо захисту прав ІВ
здатність до підвищення кваліфікації вчителів у сфері ІВ	знати вимоги нормативних документів у сфері підвищення кваліфікації працівників ЗЗСО; володіти інформацією про суб'єктів підвищення кваліфікації, що надають послуги у сфері захисту прав ІВ	уміти визначати реальний стан компетентності вчителів та учнів у сфері захисту прав ІВ; організувати підвищення кваліфікації учасників освітнього процесу у сфері охорони прав ІВ	своєчасно виявляти прогалини в компетентності підлеглих щодо захисту прав ІВ	здатність до подальшого професійного зростання в межах концепції освіти впродовж життя; уміння своєчасно впливати на процес підвищення кваліфікації в підпорядкованому закладі
здатність до модернізації навчальних планів із метою виховання в учнів культури у сфері захисту прав ІВ	знати вимоги до затвердження варіативної складової навчального плану для певного рівня освіти	уміти організувати розробку змістовного наповнення предметів навчального плану в контексті введення тем щодо охорони і захисту прав ІВ або окремих спеціальних дисциплін	забезпечити систематичну модернізацію навчальних планів з урахуванням вимог законодавства у сфері ІВ	спроможність реально забезпечити дотримання академічної доброчесності в підпорядкованому ЗЗСО

здатність до організації заходів з метою заохочення учнів-новаторів	знати стан справ щодо інноваційних розробок у підпорядкованому ЗЗСО	уміти стимулювати учнів на творчу інноваційну діяльність	систематично проводити наукові та виховні заходи, спрямовані на стимулювання учнів-новаторів та їх визнання	здатність до виховання громадянина, який поважає інтелектуальну власність, розроблену іншими людьми
здатність до організації необхідної допомоги учням щодо питань набуття прав на ОІВ, якщо їх творчі розробки мають практичну цінність	знати механізми набуття прав на ОІВ	уміти організувати процес набуття прав на ОІВ	забезпечити періодичний аналіз і контроль процедур набуття ОІВ у ЗЗСО	сприяння самоствердженню учнів у соціумі

Представлені в даному дослідженні матеріали доводять необхідність суттєвого посилення уваги до охорони і захисту об'єктів інтелектуальної власності, що генеруються в системі загальної середньої освіти. Наголосимо, що завдяки формуванню компетентності у сфері інтелектуальної власності підвищиться академічна культура вчителів і учнів, а отже, зросте кількість охоронних документів на інноваційні продукти. Завдяки їх комерціалізації на внутрішньому і зовнішньому ринках спостерігатиметься суттєвий приріст коштів у складі ВВП не за рахунок сировини, а насамперед за інтелектуальної складової, що сприятиме просуванню України до економіки, побудованої на знаннях. Досягнутий соціальний ефект базується на поліпшенні загальної правової культури населення, дотриманні юридичних й етичних норм, що сприятиме подальшому розвитку українського суспільства.

Таким чином, усе викладене нами вище, сприятиме певним трансформаціям у діючій системі професійної підготовки і підвищення кваліфікації працівників освіти. Як засвідчив проведений аналіз, наявна система до цього, на жаль, ще не готова, адже відповідне змістовне наповнення не передбачене сьогодні ні навчальними планами ЗВО педагогічного спрямування, ні освітніми програмами магістратури, ні навчальними планами підвищення кваліфікації педагогічних працівників [9].

Висновки. Зважаючи на викладене нами вище, можемо зробити такі висновки:

1. Нагальною потребою часу є вдосконалення наявних компетентнісних моделей підготовки вчителів і керівників освіти завдяки включенню в них спеціальної компетентності у сфері інтелектуальної власності.

2. Формування компетентності працівників освіти у сфері інтелектуальної власності сприятиме запровадженню норм академічної доброчесності у діяльність закладів загальної середньої освіти, а як наслідок – поліпшення якості надання ними освітніх послуг споживачам.

3. Необхідність формування компетентності працівників освіти у сфері інтелектуальної власності має бути закріплена відомчими нормативно-правовими документами й відповідними документами щодо їх реалізації.

4. На сучасному етапі розвитку освіти актуальним є широке проведення комунікативних заходів із відповідною тематикою для обговорення ситуації, що склалася, а також напрацювання механізмів, спрямованих на позитивні зрушення в цій царині.

5. Необхідною потребою часу є індивідуалізація роботи з учителями і керівниками ЗЗСО як потенційними носіями передового педагогічного досвіду, авторами багатьох інноваційних рішень тощо.

6. Зважаючи на те, що сьогодні Державний стандарт базової середньої освіти й Державний стандарт профільної середньої освіти знаходяться в стадії розробки, рекомендуємо взяти до уваги у процесі їх змістового наповнення положення щодо формування компетентності працівників освіти у сфері інтелектуальної власності, відображені в даній роботі.

Перспективним напрямом подальших досліджень із даної проблематики є розробка інструментів для оцінювання компетентності працівників загальної середньої освіти у сфері інтелектуальної власності, зокрема на основі створення факторно-критеріальних моделей на засадах компетентнісного підходу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Барінова І. І. Компетентностная модель современного учителя географа URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Pbgo_2009_9_6.pdf (дата звернення: 25.09.2019).
2. Болотов В. А. Компетентностная модель : от идеи к образовательной парадигме / В. А. Болотов, В. В. Сериков // Педагогика. – 2003. – № 10. – С. 7–13.
3. Головань М. С. Компетентнісна модель випускника економічного ВНЗ напряму підготовки «фінанси і кредит» / М. С. Головань // Проблеми інженерно-педагогічної освіти : зб. наук. праць / Українська інженерно-педагогічна академія. – Х. : УІПА, 2009. – Вип. 22/23. – С. 46–53.
4. Дубасенюк О. А. Компетентнісний підхід у професійній підготовці вчителя / О. А. Дубасенюк // Формування естетичної компетентності особистості засобами народознавства : зб. наук. праць / [за заг. ред. О. С. Березюк, Л. О. Глазунової]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. – С. 10–16.
5. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <http://ru.osvita.ua/legislation/law/2231/> (дата звернення: 25.09.2019).
6. Куруч А. В. Формування політичної компетентності майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / А. В. Куруч ; УІПА. – Х., 2019. – 292 с.

7. Лозовецька В. Методологічні підходи до формування кар'єри майбутніх фахівців / В. Лозовецька. URL: file:///C:/Users/Admin/Downloads/Nvipro_2014_8_5.pdf (дата звернення: 25.09.2019).

8. Лунячек В. Е. Захист об'єктів інтелектуальної власності в закладах загальної середньої освіти: проблеми на сучасному етапі / В. Е. Лунячек, Н. Л. Кравчук // Проблеми інженерно-педагогічної освіти : зб. наук. пр. – Х. : Українська інженерно-педагогічна академія, 2019. – Вип. 62. – С. 36–44.

9. Лунячек В. Е. Компетентнісна модель випускника магістратури – фахівця у сфері інтелектуальної власності / В. Е. Лунячек, Н. П. Рубан, В. П. Рубашка та ін. // Проблеми інженерно-педагогічної освіти : зб. наук. пр. – Х. : Українська інженерно-педагогічна академія, 2017 – Вип. 54/55. – С. 34–46.

10. Лунячек В. Е. Компетентнісна модель майбутнього вчителя географії як інструмент професійної підготовки в класичному університеті / В. Е. Лунячек, К. Б. Борисенко // Нова педагогічна думка. – 2018. – № 3 (95). – С. 99–110.

11. Лунячек В. Е. Професійний розвиток працівників системи загальної середньої освіти в сфері інтелектуальної власності : монографія / В. Е. Лунячек, Н. П. Рубан, Н. С. Фесенко. – Х. : ФОП Панов, 2018. – 224 с.

12. Лунячек В. Е. Формування компетентності працівників закладів загальної середньої освіти в сфері інтелектуальної власності в процесі підвищення кваліфікації / В. Е. Лунячек, Н. П. Рубан // Проблеми інженерно-педагогічної освіти : зб. наук. пр. – Х. : Українська інженерно-педагогічна академія, 2019. – Вип. 63. – С. 16–28.

13. Мартынюк О. И. Опыт формирования компетентностной модели выпускника педагогического вуза как нормы качества и базы оценки результатов образования / О. И. Мартынюк, И. Н. Медведев, С. В. Панькова, О. И. Соловьева. – 2006. – 34 с.

14. Міршук О. Є. Професійна підготовка магістрів військово-соціального управління до педагогічної діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / О. Є. Міршук ; УПА. – Х., 2016. – 269 с.

15. Михалев А. С. Математическая компетентностная модель специалиста / А. С. Михалев. URL: <http://elibrary.miu.by/conferences!/item.uses/issue.xix/article.150.html> (дата звернення: 25.09.2019).

16. Михеев В. И. Моделирование и методы теории измерений в педагогике / В. И. Михеев. – Изд. 4-е, доп. – М. : КРАСАНД, 2010. – 224 с.

17. Наказ МОН України «Про затвердження Типової освітньої програми організації і проведення підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладами післядипломної педагогічної освіти» від 15.01.2018 № 36. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0036729-18> (дата звернення: 25.09.2019).

18. Павлютенков С. М. Моделирование в системе освіти (у схемах і таблицях) / С. М. Павлютенков. – Х. : Вид. група «Основа», 2008. – 128 с.

19. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» від 21.08.2019 № 800. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF> (дата звернення: 25.09.2019).

20. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державного стандарту базової середньої освіти: проєкт. URL: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2019/06/standart-1206.pdf> (дата звернення: 25.09.2019).

21. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державного стандарту початкової освіти» від 21.02.2018 № 1341 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF> (дата звернення: 25.09.2019).

22. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій України» від 23.11.2011 № 1341. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF> (дата звернення: 25.09.2019).

23. Санникова С. В. Компетентностная модель специалиста в системе профессиональной подготовки / С. В. Санникова. URL: <https://vestnik.susu.ru/ped/article/viewFile/1052/926> (дата звернення: 28.09.2019).

24. Чеботарьова І. О. Формування комунікативної компетентності майбутніх керівників закладів освіти в умовах магістратури : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / І. О. Чеботарьова ; УПА. – Х., 2018. – 243 с.

Дата надходження до редакції: 15.11.2019 р.

УДК 37.014.3:005.6

DOI: 10.37026/2520-6427-2019-100-4-33-37

Наталія САПРИКІНА,

студентка магістратури

Національного університету водного господарства та природокористування,

заступник директора із навчально-виховної роботи

ЗОШ І – III ступенів № 23 м. Рівного

ЯКІСТЬ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ НОВОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПАРАДИГМИ

У статті окреслено основні параметри якості освіти, вказано ключові компоненти складників системи забезпечення якості освіти. Представлено результати опитування вчителів м. Рівного щодо

сучасного стану якості освіти та освітньої діяльності як важливого напрямку освітньої політики держави в закладі загальної середньої освіти на муніципальному рівні. Під час дослідження було встановлено,